

20.6.2002

1627/4/99

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

TILITYKSEN VAIKUTUS VALITUSOIKEUTEEN ULOSOTTOASIASSA

1 KANTELU

A on 24.6.1999 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa arvostellut Helsingin kihlakunnan ulosottoviraston menettelyä vakuutusmaksupalautuksen ulosmittausta koskevassa asiassa. Kantelijan mielestä YEL-vakuutusmaksupalautuksia ei olisi tullut ulosmitata, koska ne olisi tullut jaksottaa palkkatuloksi niille vuosille, joilta ne oli alkujaan maksettu, jolloin ulosottolain suojaosuussäännökset huomioon ottaen niitä ei olisi voitu ulosmitata lainkaan. Kantelija arvostelee myös sitä, että ulosmitattujen varojen tilityksen vuoksi hänellä ei ollut mahdollisuutta valittaa ulosmittauksesta valitusosoituksessa ilmoitetussa kolmen viikon valitusajassa.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

- - - Vakuutusyhtiö - - - siirsi 5.3.1999 ulosottoviraston tilille yhteensä 20.371,70 markkaa A:lle tulevia YEL-vakuutuksen vakuutusmaksujen palautuksia vuosilta 1994-1998 sitä ennen avustavan ulosottomiehen - - - kanssa käydyn puhelinkeskustelun perusteella. Vakuutusyhtiö oli päätöksellään 23.2.1999 päättänyt A:n hakemuksesta tämän YEL-vakuutuksen päättymään 31.12.1993, koska sen jälkeisiltä vuosilta A:n työpanosta vastaavan työtulon voitiin arvioida jääneen alle vakuuttamisrajan.

Avustava ulosottomies - - - ulosmittasi nämä varat 9.3.1999 - - - Pankki Oyj:n yli 1.243.000 markan saatavan ja liikennevakuutusmaksun perimiseksi.

Avustava ulosottomies toimitti A:lle ulosmittauspöytäkirjan samana päivänä eli 9.3.1999. Varat tilitettiin 17.3.1999 pankille.

A valitti ulosmittauksesta Helsingin kärjäoikeuteen 26.3.1999. Helsingin kärjäoikeus jätti valituksen tutkimatta päätöksellään 21.4.1999 sillä perusteella, että lopputilitys oli tehty ja rahavarat tilitetty hakijalle, joten ulosottolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti ulosmittauksesta ei voinut enää valittaa. Helsingin hovioikeus pysytti kärjäoikeuden päätöksen 25.11.1999 antamallaan päätöksellä. Korkein oikeus ei antanut valituslupaa.

3.2 Vakuutusmaksupalautuksen ulosmittaus

Kanteliija on katsonut, että koska vakuutusmaksut oli jälkikäteen havaittu perusteettomiksi, ne oli luettava hänen ansiotuloikseen vuosien 1994-1998 osalta. Koska tällöin hänen tulonsa jäivät alle suojaosuuden, varoja ei olisi tullut lainkaan ulosmitata. Lopputulot olisi ollut sama, vaikka palautus olisi katsottu hänen palkkatulokseen vuoden 1999 osalta kokonaisuudessaan.

Ulosottolain 4 luvun 6 §:n 1 momentin nojalla velallisen palkasta tai, jos hän sen on jo nostanut, hänen hallussaan olevasta taikka postiin taikka rahalaitokseen hänelle toimitettavaksi tai hänen lukuunsa maksetusta rahasta on jätettävä ulosmittaamatta kaksi kolmasosaa siitä, mitä palkasta tulee ulosmittauksen ja seuraavan palkanmaksupäivän väliselle ajalle. Pykälän 3 momentin mukaan, kun ulosmittaus toimitetaan palkasta, joka maksetaan tietyin väliajoin, on kuitenkin aina jätettävä ulosmittaamatta vähintään niin paljon kuin velallisen, sen mukaan kuin asetuksella määrätään, katsotaan seuraavaan palkanmaksupäivään asti tarvitsevan omaan elatukseensa ja hänen elatuksensa varassa olevien aviopuolisonsa sekä omien ja puolisonsa lasten ja ottolastensa elatukseen.

Asian ratkaisemisen kannalta on merkitystä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksellä (KKO 1981 II 36). Siinä todettiin, että veronpalautus, vaikka se koostui yksinomaan eläketuloista toimitetuista ennakonpidätyksistä, katsottiin ulosmittauskelpoiseksi omaisuudeksi. Ulosottokäytännössä onkin vakiintuneesti katsottu, että veronpalautuksen ulosmittauksessa on kysymys velalliselle kertyneen säästön ja siten saatavan ulosmittauksesta riippumatta siitä, mistä vero on aikoinaan kertynyt. Vaikka tiedossani ei olekaan juuri tällaista tapausta koskevaa korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua, mielestäni kysymyksessä oleva tapaus voidaan rinnastaa veronpalautuksen ulosmittaamiseen, joten maksujen palautuksen on katsottava muodostuneen säästökseen, joka voidaan ulosmitata saatavana. Palkan ulosmittaussäännöksillähän on tarkoitus turvata toimeentulo seuraavaan palkanmaksupäivään.

Näin ollen katson, että avustava ulosottomies ei ole ylittänyt harkintavaltaansa ulosmitatessaan vakuutusyhtiön tilittämät varat tai menetelleen tältä osin muutoin lainvastaisesti.

3.3

Mahdollisuus valittaa ulosmittauksesta

3.3.1

Käräjäoikeuden päätös

Kanteliija toteaa, että muutoksenhaun estyminen tilityksellä on "näennäismuutoksenhakua", mikä ei voi olla lainsäätäjän tarkoituksena. Kantelijan mielestä Helsingin käräjäoikeuden tulkintaa oli pidettävä virheellisenä. Täytäntöönpanoviranomaisen omista toimenpiteistä riippuvainen muutoksenhaun estäminen oli hänen mielestään myös selvästi vastoin hallitusmuodon 5 §:ssä (sitemmin perustuslain 6 §:ssä) säädettyä ihmisten yhdenvertaisuutta lain edessä.

Helsingin hovioikeus on pysyttänyt käräjäoikeuden päätöksen eikä korkein oikeus ole myöntänyt asiassa valituslupaa. Näiden päätösten mukainen linja onkin vahvistettu useassa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä (mm. KKO 2001:50, 71 ja 115).

Käräjäoikeus on ratkaissut asian sille lain mukaan kuuluvan harkintavallan nojalla. Asiassa ei ole ilmennyt aihetta epäillä, että käräjäoikeus olisi ylittänyt harkintavaltansa tai käyttänyt sitä väärin taikka muutoinkaan menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä.

3.3.2

Ulosottomiehen ja avustavan ulosottomiehen menettely

Kantelija väittää, että hän oli ennen varojen tilittämistä pyytänyt suullisesti ulosottomiestä pidättäytymään varojen tilityksestä tai muista toimenpiteistä siihen saakka, kun asiasta tehtävä valitus on käsitelty.

Avustava ulosottomies - - - ei ole 25.10.2000 antamassaan selvityksessä ottanut kantaa tähän kantelijan väitteeseen. Asiaa häneltä kysyttäessä hän on 14.3.2002 ilmoittanut, että hän ei muistanut tällaista keskustelua käyneensä. Avustava ulosottomies on 25.10.2000 päivätyssä selvityksessään kuitenkin todennut, että syynä melko joutuiseaan tilitykseen olivat ulosmittauspäivää edeltävät toimenpiteet kyseisessä ulosottoasiassa. Vuonna 1998 oli saman velan perimiseksi ulosmitattu B:n omistama osuustodistus sekä B:n ja A:n yhdessä omistamat asunto-osakkeet, eikä näistä ulosmittauksista ollut valitettu. Avustava ulosottomies totesi selvityksessään, että huomioon ottaen velan suuruuden, varojen ulosmittaus oli "luonnollinen jatkotoimenpide aiemmin suoritetuilla ulosmittaukselle" ja "valituksen aihetta avustavan ulosottomiehen näkökulmasta ei näyttänyt olevan olemassa".

Ulosottolain 10 luvun 1 §:n mukaan täytäntöönpanotoimeen tai ulosottomiehen päätökseen ulosottoasiassa saa hakea muutosta se, jonka oikeutta toimi tai päätös koskee. Pykälän 2 momentin mukaan sen jälkeen, kun kertyneiden rahavarojen lopputilitys on tehty ja varat lähetetty hakijalle, voidaan valittaa ainoastaan lopputilityksessä olevasta virheestä. Muutoksenhakua koskevat ulosottolain säännökset uudistettiin lailla 197/22.3.1996. Asiaa koskevan hallituksen esityksen (HE 106/1995 vp.) perusteluissa (s. 86) todetaan seuraavaa:

Ulosottomies ei voisi päättää täytäntöönpanon keskeyttämisestä täytäntöönpanoriidan tai ulosottovalituksen johdosta. Hänen tulisi kuitenkin mahdollisuuksien mukaan toimia niin, että täytäntöönpanoa jatkettaessa pyrittäisiin ottamaan huomioon asianosaisten tuomioistuimelle esittämät keskeytyspyynnöt. Jos esimerkiksi ulosottovalituksessa on pyydetty täytäntöönpanon keskeyttämistä, hyvän ulosottotavan mukaista on odottaa, jos se on mahdollista, niin kauan kuin keskeytyspyyntö on ratkaistu.

Todettakoon, että ennen säännösten uudistustakin rahasaamisen ulosotossa oli vakiintuneesti katsottu, että lopputilityksen suorittamisen jälkeen ulosottovalitusta ei enää voitu tehdä.

Jo perustuslain 21 §:ssä (aikaisemmin hallitusmuodon 16 §:ssä) on turvattu jokaisen oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Tämän oikeuden tulee käsitykseni mukaan toteutua myös silloin, kun on kysymys ulosmittauksen lainmukaisuuden saattamisesta tuomioistuimen ratkaistavaksi. Ulosottotilityksen aiheuttaman muutoksenhakurajoituksen vuoksi, tulisi mainitun perusoikeuden toteutumiseksi tilityksessä noudattaa pidättyvyyttä ennen valitusajan umpeenkulumista.

Vaikka avustavalla ulosottomiehellä ei olekaan välittömästi lain säännökseen perustuvaa velvollisuutta keskeyttää täytäntöönpanoa puheena olevan kaltaisissa tapauksissa, on mielestäni kuitenkin - kuten myös edellä mainitussa hallituksen esityksessä oli todettu - hyvän ulosottotavan mukaista pidättäytyä tilityksestä ainakin siihen saakka, että valitusta käsittelevällä tuomioistuimella on mahdollisuus ratkaista kysymys täytäntöönpanon keskeyttämisestä. Joka tapauksessa ulosottomiehen omalle kannalle valituksen menestymismahdollisuuksista ei voida antaa merkitystä, kuten ei

sillekään, onko velallinen aikaisemmissa, eri omaisuuteen kohdistuneissa ulosmittauksissa käyttänyt valitusoikeuttaan.

Mielestäni on myös syytä korostaa ulosottoviranomaisen tiedonantovelvollisuutta. Ulosottohenkilöstön tulee, kun valitusmahdollisuudesta keskustellaan velallisen tai muun henkilön kanssa, kertoa heille mahdollisuudesta pyytää täytäntöönpanon keskeytystä. Samalla heille tulisi kertoa täytäntöönpanon jatkamisen ja tilityksen ulosottolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisista vaikutuksista valituksen tutkimiseen.

Näin ollen avustavan ulosottomiehen menettelyn moitittavuutta arvioitaessa on olennaista, onko avustava ulosottomies tiennyt tulossa olevasta valituksesta ja niihin mahdollisesti liitetystä täytäntöönpanon keskeytyspyynnöstä.

Saadun selvityksen perusteella jää mielestäni kuitenkin näyttämättä, että avustava ulosottomies olisi ollut ennen tilitystä tietoinen siitä, että A tulee valittamaan ulosmittauksesta.

Katson, että kantelu ei anna minulle aihetta muihin toimenpiteisiin kuin, että saatan edellä esitetyn yleisen käsitykseni tilityksestä ja tiedonantovelvollisuudesta Helsingin kihlakunnankunnan ulosottoviraston ja avustavan ulosottomiehen - - - tietoon lähettämällä näille tästä päätöksestä jäljennöksen.

3.3.3

Valitusoikeuden turvaavista toimenpiteistä

Tämän asian tutkimisen yhteydessä olen kiinnittänyt huomiota siihen, että ulosmittauspöytäkirjan liitteenä oleva valitusosoitus on siten niukkasnainen, että sen perusteella asianomainen ei täysin ole voinut mieltää varojen tilityksen estävän valituksen tutkimisen. Täytäntöönpanon keskeyttämistä koskevan pyynnön esittämisestä kerrotaan valitusosoituksessa tarkemmin ja yksilöidymmin ainoastaan verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoiminnasta annetun lain mukaisessa täytäntöönpanossa. Tuolloin täytäntöönpanon keskeytyminen onkin pääsääntönä tilanteessa, josta tehdään perustevalitus veron tai maksun maksuunpanosta. Mielestäni tulisi harkita, että muitakin ulosmittauksia koskevia valitusosoituksia muutettaisiin siten, että niissä korostettaisiin täytäntöönpanon keskeytyspyynnön esittämisen merkitystä ja selostettaisiin ulosottolain 10 luvun 1 §:n 2 momentin säännöksen sisältöä.

Eduskunnan käsiteltävänä olevassa ulosottolain osauudistusta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 216/2001 vp) on pyritty vähentämään tilityksen aiheuttaman muutoksenhaun rajoituksen vaikutusta säännöksellä ulosmittauksen jälki-ilmoituksen antamisesta viivytyksettä. Säännösehdotuksen (3 luvun 36 §:n 3 momentin) mukaan jälki-ilmoitus tulee toimittaa viipymättä siten, että asianosainen tai sivullinen saa tilaisuuden mahdollisimman varhaisessa täytäntöönpanon vaiheessa pyytää tuomioistuimelta keskeytysmääräystä tai hakea muutosta.

Nykyinen sääntely on käsitykseni mukaan perustuslain 21 §:n kannalta hyvin ongelmallinen. Vireillä oleva ehdotuskaan ei mielestäni riittävästi turvaa tosiasiallista muutoksenhakumahdollisuutta. Kun tilitystä koskevia säännöksiä tullaan ulosottolain uudistuksen seuraavassa vaiheessa tarkastelemaan, olisi mielestäni aiheellista pohtia sitä, miten tilityssäännöksiä voitaisiin uudistaa niin, että pikainen tilitys ei estä valitusoikeuden käyttämistä. Totean, että verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetun lain 9 §:ssä on valitusoikeuden toteutumista turvaava säännös, joka tosin liittyy saamisen määräämistä tai maksuunpanoa koskevaan säännönmukaiseen valitukseen tai perustevalitukseen.

Saatan edellä esittämäni käsitykset toisaalta valitusosoituksen sisällöstä ja toisaalta ulosottolain kehittämistarpeesta oikeusministeriön tietoon lähettämällä jäljennöksen tästä päätöksestä oikeusministeriölle.